

ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ В УМОВАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена дослідженню особливостей обґрунтування інноваційної стратегії як засобу забезпечення економічної безпеки підприємства. Розглянуто види інноваційних стратегій у відповідності до стадій життєвого циклу підприємства. Сформовано набір інноваційних стратегій для забезпечення економічної безпеки підприємства за її складовими.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційна стратегія, економічна безпека, життєвий цикл підприємства.

The article deal with specifics of substantiation of an innovative strategy as a means of ensuring enterprise economic security. Kinds of innovative strategies are investigated in accordance with the enterprise life cycle. The author suggests a set of innovative strategies to ensure enterprise economic security in terms of its constituents.

Keywords: innovations, innovation activity, innovation strategy, economic security, enterprise life cycle.

Статья посвящена исследованию особенностей обоснования инновационной стратегии как средства обеспечения экономической безопасности предприятия. Рассмотрены виды инновационных стратегий в соответствии к стадии жизненного цикла предприятия. Сформирован набор инновационных стратегий для обеспечения экономической безопасности предприятия за ее составляющими.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, инновационная стратегия, экономическая безопасность, жизненный цикл предприятия.

Вступ. Реалії сьогодення, що характеризуються невизначеністю та високим ризиком ведення бізнесу, посиленням конкуренції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, вимагають розробки заходів попередження та усунення загроз економічній безпеці підприємств. Дії щодо забезпечення економічної безпеки повинні носити комплексний характер, тобто охоплювати усі складові підприємства: фінансову, інтелектуальну, кадрову, технологічну, правову, екологічну, силову, ринкову та інформаційну. Разом з тим, лише впроваджуючи інновації в розрізі кожної складової безпеки підприємства можна досягнути

бажаного рівня захищеності й стабільності. Отже, інноваційну діяльність варто розглядати як умову й засіб комплексного забезпечення економічної безпеки, що породжує необхідність обґрунтування й реалізації відповідної інноваційної стратегії.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням інноваційної діяльності на рівні держави, регіону, підприємств займалися такі науковці, як: І. Алексєєв, В. Александрова, О. Алимов, Ю. Бажал, О. Барановський, П. Беленький, Є. Бойко, О. Василик, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Гойко, М. Долішній, Б. Кваснюк, О. Кириленко, О. Ковалюк, М. Козоріз, М. Крупка, С. Онишко, В. Опарін, А. Пересада, А. Поддєрьогін, В. Точилін, В. Федосов, Л. Федулова, Д. Черваньов, А. Чухно, Н. Чухрай, Л. Шаблиста, С. Юрій та інші.

Необхідність формування інноваційної стратегії для забезпечення розвитку підприємств підкреслюють у своїх працях А. Гриньов, Т. Дудар, А. Загородній, В. Захарченко, О. Кам'янецька, В. Ландик, І. Павленко, О. Скібіцький, В. Чубай.

Існування тісного зв'язку «інновації – конкурентоспроможність – економічна безпека» підкреслюють у своїх працях Іванов С.А., Лабунська С.В., Шкарлет С.М., наголошуючи, що інновації є основою забезпечення конкурентоспроможності на різних ієрархічних рівнях господарської системи (мікрорівні, мезорівні, макрорівні), виступають фундаментом стабільного та ефективного розвитку підприємств. У свою чергу конкурентоспроможність стає визначальним фактором забезпечення економічної безпеки господарської системи та її сталого розвитку. Однак якщо конкурентоспроможність одночасно є і метою, і індикатором рівня розвитку національного господарства, то економічна безпека являє собою умову його існування й розвитку [1; 2; 3].

Лабунська С.В. в своєму розумінні інноваційного потенціалу дотримується ресурсного підходу, але пропонує його використання на першому етапі оцінки інноваційної спроможності підприємства з подальшим уточненням наявних ресурсів та бізнес-можливостей щодо впровадження інновацій з урахуванням загальної стратегічної умови підтримання стійкої рівноваги в системі економічної безпеки підприємства [2, с. 302].

Методика досліджень. Одночасно з великою кількістю публікацій в сфері інновацій, недостатньо вивченою є проблема забезпечення економічної безпеки підприємства засобами активізації інноваційного розвитку. Доводячи єдність цілей і завдань між інноваційними процесами та заходами щодо забезпечення економічної безпеки підприємства, в статті показано особливості обґрунтування інноваційної стратегії за визначеними складовими.

Постановка завдання. Ціллю даного дослідження є розгляд особливостей обґрунтування та реалізації інноваційної стратегії в умовах комплексного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Результати досліджень. Досягнення цільового рівня економічної безпеки підприємства неможливе без ефективної інноваційної діяльності, яка сприяє

посиленню його конкурентних позицій, зменшує невизначеність та загрози зовнішнього оточення.

Передумовою здійснення інноваційної діяльності є обґрунтування інноваційної стратегії.

Інноваційну стратегію розглядаємо як узгоджену сукупність управлінських рішень, що впливають на інноваційну діяльність підприємства і мають довгострокові наслідки [4, с. 343].

Розробляючи інноваційну стратегію підприємства враховують велику кількість факторів, що перебувають під безпосереднім впливом підприємства, так і невідконтрольні йому. Значну роль при цьому відіграють фази життєвого циклу підприємства, від яких залежить направленість та ступінь активності інноваційних стратегій, а також перелік та рівень обмежень щодо вибору типу загальної інноваційної стратегії (рис. 1).

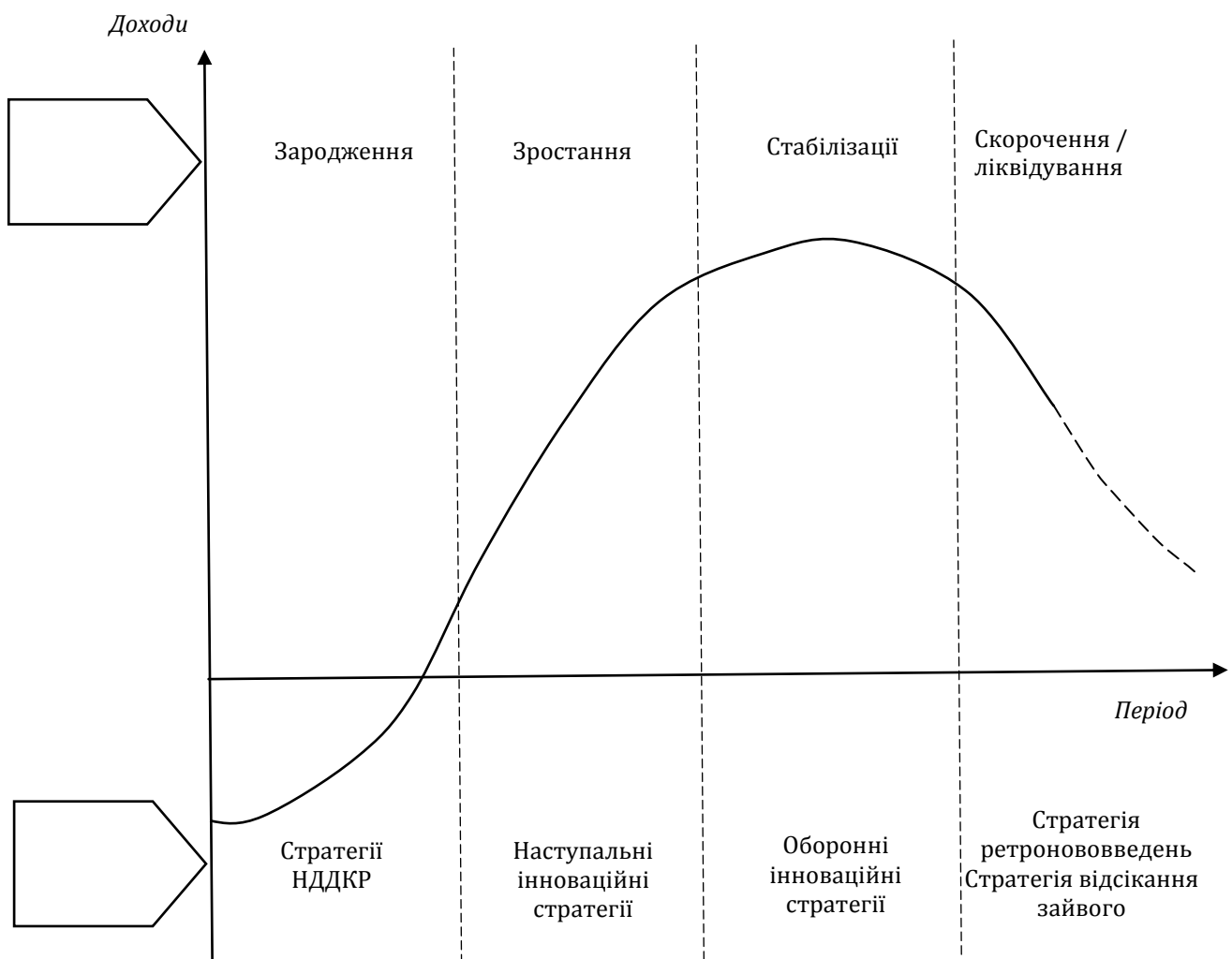

Рис. 1. Види інноваційних стратегій у відповідності до стадії життєвого циклу підприємства

Так, на етапі зародження підприємства, коли основною метою є вихід на ринок, подолання бар'єрів «входу», інноваційною стратегією є стратегія НДДКР. Цей вид стратегії відображає більш конкретизовані способи досягнення інноваційних цілей, тобто розроблення та виведення на ринок нового продукту. Зважаючи на те, що цілі інноваційної діяльності підприємства впливають на вибір стратегії розвитку підприємства, стратегія НДДКР, як функціональна, має відповідати обраним стратегіям вищого рівня. Стратегії НДДКР визначають характер залучення ідей, інвестування НДДКР, їх взаємозв'язку з існуючими продуктами і процесами [4, с. 344].

Наступальні інноваційні стратегії спрямовані на завоювання позицій лідерства підприємства з точки зору інновацій на визначеному сегменті ринку з метою досягнення високих конкурентних переваг, широкої диверсифікації, захоплення нових ринків. Зазвичай, наступальні стратегії орієнтовані на маркетинг, стратегію злиття чи придбання й вимагають значних капіталовкладень. Такі стратегії обирають підприємства, що мають високий фінансовий й кадровий потенціал й перспективи довгострокового розвитку.

Оборонна стратегія спрямована на утримання конкурентних позицій на вже зайнятих сегментах ринках. Основною метою оборонних стратегій є забезпечення стабільності, збереження досягнутого рівня розвитку на найдовший відрізок часу; вибір оптимальної системи стосунків; початок реорганізації основних ланок технологічного процесу та основних підсистем підприємства. Ця стратегія передбачає одночасне утримання лідируючих позицій в інноваційній діяльності та початок нових конструктивних досліджень для запобігання спаду та зменшення загроз економічній безпеці.

На етапі скорочення, коли ринок насичений товарами підприємства й попит знижується, необхідно визначитись з подальшими стратегіями в інноваційній діяльності. Для виробів, що ще користуються попитом доцільною є стратегія ретрореновувень – здійснення інновацій, спрямованих на удосконалення процесів виготовлення такої продукції, покращення її якості, розширення асортименту. Загальним принципом даного етапу є втілення стратегії «відсікання зайвого», що полягає у виборі напрямків діяльності, які мають поступово скорочуватися та ліквідуватися. При цьому, своєчасна реалізація застарілої технології чи обладнання, зняття з виробництва неконкурентоспроможних виробів – це зменшення додаткових втрат у майбутньому й попередження банкрутства.

Успішно реалізована інноваційна стратегія сприяє економічному розвитку підприємства, підвищенню ефективності його ресурсного потенціалу, забезпеченню стабільності функціонування та відповідності продукції потребам ринку, що формує високий рівень конкурентоспроможності продукції та підприємства зокрема.

Заходи, що передбачені інноваційною стратегією, одночасно впливають на

зміну тренду життєвого циклу підприємства та рівень його економічної безпеки. Так, на етапах зародження та зростання інновації дають можливість вирізнитись унікальною продукцією, характеризуватись новизною у технології виробництва, управлінні тощо. Закономірним є пришвидшення росту виробництва й реалізації продукції, підприємство нарощує виробничі потужності, фінансові ресурси та за рахунок високої конкурентоспроможності переходить до стадії стабілізації. В контексті формування економічної безпеки саме інновації забезпечують тривалий етап стабілізації, коли захищеність підприємства підкреслюється його можливостями та ринковим становищем.

На етапі спаду інноваційна стратегія виступає тим «каталізатором», що дає змогу відновити конкурентоспроможність, повернути втрачені позиції, посилити рівень економічної безпеки.

Таким чином, інноваційна політика підприємства є важливим чинником забезпечення бажаного рівня економічної безпеки на всіх етапах його розвитку.

В контексті активізації процесів забезпечення економічної безпеки підприємства засобами інноваційного розвитку варто виділити основні наслідки інновацій:

- постійна диверсифікація виробництва, що є наслідком кількісного й якісного оновлення продукції (розширення асортименту, підвищення якості, виробництво принципово нової продукції);

- освоєння нових ринків (розширення меж існуючих) завдяки впровадженню комплексу маркетингових інновацій;

- підвищення ефективності виробництва шляхом впровадження новітніх досягнень науково-технічного прогресу (нові види матеріалів, економія ресурсів, зменшення виробничих втрат, сучасні методи організації виробництва тощо);

- удосконалення управління з допомогою застосування прогресивних методів організації праці, фінансування, кадрового навчання, інвестування, капіталізації та інших заходів, що спрямовані на: зменшення підприємницького ризику; збільшення ефективності діяльності підприємства; забезпечення безперервності, гнучкості і динаміки всього процесу прийняття інноваційних рішень за усіма засадами інноваційної політики.

Отже, інноваційна діяльність охоплює усі аспекти, що формують економічну безпеку підприємства та сприяє її комплексному забезпеченню. У таблиці 1 сформовано так званий «стратегічний набір» інноваційних заходів для забезпечення економічної безпеки підприємства за її складовими.

Одночасно з позитивним впливом інновацій на рівень економічної безпеки існує протилежна залежність. Інноваційна діяльність – це додаткові виробничі, фінансові, ринкові та інші види ризиків, що зумовлюють як внутрішні, так і зовнішні загрози, зменшуючи рівень економічної безпеки.

Набір інноваційних стратегій для забезпечення економічної безпеки підприємства

Складові економічної безпеки підприємства	Цілі забезпечення економічної безпеки	Приклади можливих інноваційних заходів
Фінансова безпека	досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів	використання інструментарію контролінгу; управління дебіторською заборгованістю з використанням послуг факторингу та форфейтингу
Інтелектуально-кадрова безпека	збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства, ефективне управління персоналом	впровадження кадрового консалтингу; аутсорсинг; аудит персоналу; адміністративний реінжиніринг
Техніко-технологічна безпека	відповідність технологій, які використовуються на підприємстві, сучасним світовим аналогам відносно оптимізації витрат ресурсів	технічне переоснащення та впровадження новітніх технологій; трансфер технологій; лізинг
Інформаційна безпека	ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства	використання сучасних засобів накопичення і розповсюдження інформації, програмного забезпечення з елементами штучного інтелекту
Екологічна безпека	дотримання екологічних норм технології та випуску продукції, мінімізація втрат підприємства від забруднення довкілля	впровадження принципів «зеленої» економіки; використання альтернативних джерел енергії
Силова безпека	забезпечення фізичної безпеки робітників підприємства та збереження його майна	встановлення охоронної та пожежної сигналізації; організація відеонагляду; запровадження системи контролю доступу
Ринкова безпека	захист від неефективно обраної моделі поведінки на ринку, помилок у товарній збутовій політиці, політиці ціноутворення, виготовлення неконкурентоспроможної продукції	покращення якості продукції відповідно до європейських стандартів для можливості виходу на світові ринки та підвищення власної конкурентоспроможності; впровадження маркетингових інновацій

Дуалістичний характер впливу інноваційної діяльності на стан економічної безпеки підкреслюють Маслак О.І., Гришко Н.Є. Автори наголошують, що, з одного боку, безпечний розвиток підприємства є неможливим без упровадження продуктових та процесних інновацій, технологічних змін, інвестиційної діяльності, а з іншого, – їх реалізація призводить до підвищення ризикованості діяльності підприємства при просуванні продукції на ринок, віддаленості строків повернення вкладених коштів, що, як наслідок, може привести до погіршення рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання [5, с. 199].

Крім додаткових ризиків та породження невизначеності інноваційна діяльність завжди пов'язана із внесенням змін (зміна цілей, структури, технологічних процесів, вимог до працівників, організації виробничо-господарської діяльності та ін.), що в більшості випадків неоднозначно сприймається в колективі, породжує опір. Відповідно, до негативного впливу інновацій на економічну безпеку підприємства з організаційних позицій можемо віднести:

- невідповідність рівня кваліфікації працівників;
- відсутність чіткого розуміння завдань і функцій кожним працівником;
- погіршення соціально-психологічного клімату в колективі;
- зниження продуктивності праці.

Розглянуті наслідки опору зазвичай є короткостроковими. Подолання опору потребує від керівництва підприємства спеціальних заходів: навчання персоналу; створення атмосфери прихильності до інновацій через інформування та мотивацію.

Досягнутий рівень безпеки, в свою чергу, чинить вплив на активність інноваційної діяльності. Так, доведено, що за максимального рівня економічної безпеки система управління підприємством не має стимулу до інноваційної діяльності, оскільки реалізація економічних інтересів та досягнення встановлених цілей є можливими без будь-яких змін у функціонуванні керованої системи. За мінімального рівня економічної безпеки система управління повністю блокує виділення ресурсів на інноваційну діяльність, оскільки їх використання у надзвичайно агресивному середовищі є неефективним [2, с. 304].

Таким чином, інноваційна діяльність є основою комплексного забезпечення економічної безпеки підприємства, а також потенційною загрозою порушення стабільності та рівня захищеності. Разом з тим, існування обґрунтованої інноваційної стратегії усуває окремі ризики, зменшує ступінь невизначеності та є головною умовою успіху підприємства в конкурентному середовищі.

Висновки. За результатами проведеного дослідження, сформовані наступні висновки.

1. Економічна безпека підприємства, як стан захищеності від внутрішніх і

зовнішніх загроз, наявність достатніх конкурентних переваг та здатність ефективно використовувати свій потенціал, неможлива без реалізації обґрунтованої інноваційної стратегії.

2. У відповідності до стадії життєвого циклу підприємства та рівня його економічної безпеки можливими є такі альтернативи інноваційних стратегій: стратегія НДДКР, наступальна, оборонна стратегії, стратегія ретронововведень чи «відсікання зайвого». Кожна з перерахованих стратегій по-різному діє в умовах забезпечення економічної безпеки, проте важливість інновацій на кожній стадії життєвого циклу є очевидною.

3. Для комплексного забезпечення економічної безпеки інноваційні заходи повинні проводитись стосовно усіх складових: фінансової, інтелектуальної, кадрової, технологічної, правової, екологічної, силової, ринкової, інформаційної.

4. Поруч з численними перевагами у виробничо-господарській діяльності та позитивним впливом на рівень економічної безпеки, інновації несуть додаткові загрози, до яких відносяться: невідповідність рівня кваліфікації працівників; відсутність чіткого розуміння завдань і функцій кожним працівником; погіршення соціально-психологічного клімату в колективі; зниження продуктивності праці, а також усі ризики пов'язані з інвестуванням. Створення сприятливого соціально-психологічного клімату, ефективної мотиваційної системи дозволить подолати опір змінам, що характерний для інновацій на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Иванов С. А. Инновационный потенциал развития экономической безопасности хозяйственной системы / С. А. Иванов, Е. Я. Осип // Вестник Санкт-Петербургского университета ГПС МЧС России. – 2009. – №2. – с. 120-133.
2. Лабунська С.В. Інноваційна діяльність підприємства як фактор ризику та умова зміцнення його економічної безпеки / С. В. Лабунська // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. – 2012. – №725. – С. 297-304.
3. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства : інноваційний аспект: [монографія] / С. М. Шкарлет. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2007. – 432 с.
4. Довгань Л. Є. Стратегічне управління : [навч. посіб.] / Довгань Л. Є., Каракай Ю. В., Артеменко Л. П. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 440 с.
5. Маслак О. І. Управління економічною безпекою підприємства на принципах забезпечення її раціонального рівня / О.І. Маслак, Н.Є. Гришко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – №1. – С. 198-208.